

BETÄNKANDE AV UTREDNINGEN OM KOMMUNERNAS BROTTSFÖREBYGGANDE ANSVAR - SOU 2021:49

Sammanfattning

Utredningen handlar om införandet av ett lagstadgat kommunalt ansvar för brottsförebyggande arbete i Sverige, där Brå tillförs resurser för genomförandet av de förberedande uppdragen och länsstyrelserna tillförs resurser för att kunna utveckla sitt operativa stöd till kommunerna. Många aktörer berörs av arbetet genom att stödja kommunerna med information och annat stöd i olika former. Rapporten visar även skillnaderna på stödet i olika kommuner i Sverige. Det konstateras också att det finns utmaningar i samordningen mellan nationell, regional och lokal nivå. Förslaget är att den nya lagen ska träda i kraft den 1 januari 2024.

Stadsmiljö egenskaper och de situationella omständigheter där brott sker bör beaktas

Under senare år har den situationsbaserade preventionen fått ett större genomslag även i Sverige, bland annat i det nationella brottsförebyggande programmet (Regeringen, 2017), samt genom att Boverket ger vägledning kring hur utformningen av fysiska miljöer i samhällsbyggnadsprocessens olika skeden ska ske för att öka tryggheten och minska sannolikheten för att brott sker (Boverket, 2019). Att fokusera på specifik stadsmiljön är en effektiv strategi för att göra platser och miljöer säkrare. Brotts och otrygghet uppstår inte i slumpmässiga mönster utan är koncentrerad till vissa så kallade heta platser och heta tider. Dessa situationella villkor inbegriper bland annat betydelsen av tid och plats för uppkomsten av brottsituationer och otrygghet. Tidigare forskning har visat att de flesta brott i en stad sker på ett fåtal platser och att på de flesta platser sker inga brott alls vilket gör att kunskap om koncentrationer (var och när) kan öka precisionen och effektiviteten i det förebyggande arbetet. Forskningen har visat tydliga indikationer på hur stadsmiljöer påverkar brottslighet och otrygghet men trots detta har dessa resultat delvis misstolkas i utredningen. Till exempel, sidan 80 där det står att:

”det finns visst stöd för att olika åtgärder kan sättas in och därmed förbättra säkerheten och öka tryggheten i stadsmiljöer”, och därför mindre fokus ges på dessa aspekter i brottspreventionen. Sedan när det står att ” för att det ska bli möjligt att ta fram nationella riktlinjer, Boverkets bedömning är att först kunskapsläget behöver höjas och den empiriska evidensen stärkas”

Att göra säkerhet och trygghet till en obligatorisk aspekt i lagen om markanvändning och konstruktion och definiera styrningsriktlinjer för planering är viktigt men dessa aspekter saknas i utredningen. Rollen av andra aktörer i denna process kan vara viktiga men tas inte heller upp.

Skillnaden mellan brott och rädsla bör beaktas

Att en plats är kriminogen innebär inte nödvändigtvis att den även är otrygg, och vice versa. Rädsla för brott betraktas vanligen inte som en regelrätt polisiär fråga. Ett skäl är att polisen, i likhet med de som ägnar sig åt brottsprevention, ofta arbetar reaktivt. Detta innebär att en företeelse måste ha inträffat innan någon åtgärd kan vidtas. I utredningen är det inte alltid tydligt vem som kan ansvara för brott och/eller rädsla.

Inga lösningar ges till en ojämn kunskap om brottsförebyggande arbete på kommunnivå

Utredningen lägger mycket fokus på ”lägesbild” av problem på kommunnivå men erkänner att inte alla kommuner har samma resurser eller den kunskap som behövs. Praktiker önskar sig metoder i planeringsprocessen från teori till praktik men också för att kunna utvärdera vad som fungerar.

Forskningen visar att trots att hälften av planerare och trygghetsamordnare har kunskap om betydelsen av stadsmiljön för säkerhet och trygghet är det inte många som säger att de tillämpar den kunskapen i praktiken. 27% av planerare och 18% av trygghetsamordnare utformar ny bebyggelse på ett sätt som stärker den naturliga övervakningen (kom ihåg att de flesta trygghetsamordnarna kommer från sociala förvaltningar). Man bör stödja utbildning inom situationsbaserad brottsprevention och trygghetsskapande åtgärder (individ och miljö) för planerare, arkitekter och designers samt rekrytera trygghetsamordnare som har utbildning inom situationsbaserad brottsprevention.

Standardiseringsarbete för nya bostadsområde som brottsförebyggande tas inte upp

Dessutom bör regeringen beakta de undersökningar som visar att de flesta planerare och trygghetsamordnare i kommuner i Sverige anser att en ökad standardisering skulle kunna medföra positiva effekter för säkerhet och trygghet (35% av planerare tycker att det skulle underlätta att beakta dessa aspekter i samhällsbyggnadsprocessen och detsamma gäller 30% bland trygghetsamordnare). Överväg att skapa ett certifieringssystem eller riktlinjer från nationell till lokal planeringsnivå kopplat till FN:s 2030 Globala hållbarhetsmål med förankring i forskningens bevis.

Bättre kunskap om brott och brottsprevention i mindre kommuner bör beaktas

Jämfört med stora städer anses små kommuner i rapporten ofta vara problemfria och landsbygden betraktas som ett homogent område. Det tas för givet att eftersom det är mindre brottslighet på landsbygden är brottslighet inte ett problem för människor som bor där. Siffrorna kanske inte enbart är låga på grund av färre begångna brott, utan också på grund av barriärerna att anmäla. Här ingår långa avstånd till polisstationer, färre stationer, brist på anonymitet vid brottsanmälningar och andra faktorer.

Page 145 - Brottsförebyggande arbetet är mer strukturerat i kommuner/stadsdelar med högre nivåer av självrapporterad utsatthet för brott än i mindre kommuner.

Utredningen antar att brottslighet i landsbygdssammanhang är exceptionell— något som är problematiskt eftersom det finns brott som är endemiska för landsbygdskultur som inte tas upp, brott mot naturen är bara ett exempel. Denna syn bortser från att glesbygd och landsbygd idag kopplas med andra delar av värden via Informations och Kommunikationsteknologi (ICT). Internationell forskning visar att globaliserade nätverk av brottslighet påverkar landsbygden och människor djupt. Nya exempel är människohandel, droger, hatbrott mot djurproduktion, internationella stölder och miljöbrott.

En alternativ uppfattning om de gränser som dras mellan det rurala och det urbana behövs eftersom konventionella tillvägagångssätt bortser från de ömsesidiga beroenden som existerar mellan dessa platser, vilket i sin tur påverkar det brottsförebyggande arbetet hos poliser och andra aktörer. Genom att ”bara” satsa på kartläggning av problem lokalt (”lägesbild”) kan man till exempel missa den komplexitet som ligger bakom drogproblem i en mindre kommun. Rollen som andra aktörer utöver polisen spelar är också viktigt.

Önskas mer långsiktigt och interdisciplinärt fokus på brott och brottsprevention

Forskare och policyanalytiker har hävdade att klimatförändringar kommer att öka sociala konflikter, särskilt på grund av konkurrens om knappa resurser—och Sverige är inte immunt mot dessa utmaningar. Vissa effekter av klimatförändringar har redan observerats över hela världen, såsom brand, översvämningar, och värme. Dessutom förväntas migrationen till följd av klimatförändringarna leda till ökade konflikter. Dessa långsiktiga aspekter tas inte upp i utredningen.

Vania Ceccato

KTH Royal Institute of Technology